

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 68

Fylke: Østfold

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Spydeberg

Emne: Bålbrenning på visse dage
i året.

Bygdelag: Hovind

Oppskr. av: Arnt Sandem

Gard: Hellerud

(adresse): Godheim

G.nr. 80 Br.nr. I og 3

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

I. Bål.

2. Ja - når en f. eks. ~~ska~~ bare skal nøre opp unner en kaffekjele eller lignende sier vi - "gjøra opp varme." Ordet bål blir da ikke nytta, (forkaffevarme o. lgn.)

3. Nei - når vi sier bål tenker vi helst på St. hansbål.
Det er den eneste dag i året vi brenner bål.
Tida.

4. Nei - ukjennt.

5. - " -

6. Nei.

7. -"-

8. Bare St. hanskvellen hører bålbrenning hjemme her.

9 - II Ukjennt her.

12 Noen viss tid for tenning av bålet St.hanskvellen er det ikke - det kommer ann på veiret - om det er klarveir eller skyet. Det blir tennt når det begynner "å skomre."
Ved Io - II tiden om kvellen.

13. Nei - men bålet skulle helst brenne lengst mulig - gjerne helt til solen rannt om morgenen.

Staden.

14. Ja. På steder hvor ungdommen brukte å ~~komme~~ sammen og danse vart det St.hanskvellen tennt bål.(Hver kreds i bygden hadde før i tiden visse plasser hvor det vart danset om sommeren.) Da vart det som oftest brukt gamle tjæretønner til bålet. Men da het det å brenne "kjiрукvartil." Tønneren vart satt på en stang eller en forhøining.

15. Som før nemnt brenntes bål bare St. hansaften.

16. Nei.

17. Ukjent.

De som steller med bålet og tenner det.

18. Mest ungdom - men også eldre møer opp St. hanskvellen, men bålet blir laget istann tidligere på dagen av gutter.

19. Det er en ukjent ting.

20. Nei barn driver ikke med slikt - får ikke lov på grunn av brannfaren.

21. Bålbrenning har gammel hevd her om det kanskje kan sies at den har avtatt endel. Men bålet "St. hans vaka" har enda sin gyldighet, +) er om en så må si alle manns eie. Skikken er overført til bygdetunet.

22. Her i bygden er det gammel skikk at fløterne i Øieren brenner bål på Sleppepetangen hver St. hanskvell. Og det er

23. - de største bål en kan tenke. Lang tid forut samler de tyrristokker som kommer i fløtningen og gjemmer disse til bålet. Bålet blir reist på en liten holme. Stokkerne blir reist på enne så bålet kan være over tre meter høit og inneholde oppmot en favn ved. Det blir tennt på toppen og brenner som en fakkel - som regel helt til lys dag.

24. Tyrived skal det vere til St. hansbålet - ikke lauvved.

25. Ukjent. -

Bålvirke.

26. Tyrived eller tjæretønner skal det vere til bålet.

27. Nei det er ukjent - her er jo skogsvirke nokk.

28. Slikt er ukjent. - " -

29. Ukjent.

30. -"-

Bålet.

31. Bål bare St. hanskvellen

32. Og større des bedre

33. Ja. Det skulle jo lyse opp

34. Nei - helst minnst mulig med røik.

35. Slå med kvister i bålet eller holde kvister av ener inn i varmen blir brukt for å få til mest mulig med gnister - men det er helst unger som moer seg med den slags.

36. - 39 Ukjent. -

+)

St. hans kvellen kan alle møte opp der bål er tennt - ~~ing~~ det er gammek skikk - alle er velkomne.

Festen ved bålet.

40. St. hansvake. --

41. Det var og er nokk mest ungdom men også mange ældre.

42. "St.hansvaka varer til sola renner."

43. - " - begynner jo så seint på kvellen at det er ikke skikk med mat - men det skulle nokk helst være noen drammer den kvellen.

44. Nei - var eller er det da dans er det på en plass i nærheten.

45. Å være førstemann til å hoppe over bålet var ett karstykke.

46. Røik skal det ikke være.

47. Nei - det er ukjent.

Skikken idag.

49. Noen oppgave har jeg aldrig hørt at skikken har men det er en gammel skikk som enda er i bruk. I gammel tid hadde alle tjenere fri St. hanskvellen. Og det er enda mange som holder St. hansdagen som en slags helg - fridag fra alt arbeid.

50. Her må en nokk si at skikken idag er mindre brukt enn før, men mange fortsetter som før.

51. Nå - nye tider nye skikker.

Det ser ut som skikken med St.hans bål er knyttet til steder med vann - sjøer. Her i bygden Lyseren og Øieren. Begge i Hovind sogn. Runnt søndre del av Øieren grenser Enebak, Trøgstad og Spydeberg mot Øieren. Årvist kan en her se fem store bål lyse opp. Ø(+ flere mindre bål - Lengere nord kan en St. hansbålene oppo i Fet. - Ja skikken lever nokk enda, men lengere sør i bygden og runnt stasjonen blir den ikke brukt.- Såvidt jeg vet har det heller ikke vært brukt dernede. Som før sagt tror jeg at St.hansbålene ~~kan~~ mest har vært knyttet til vand. - eller høitliggende steder. -